TALABALARNI AKSIOLOGIK YONDASHUV VOSITASIDA VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Aminov Paxlavon Hamid o‘g‘li,
Buxoro davlat pedagodika
instituti, Magistranti.
aminovpaxlavon04@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezisda talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayonida aksiologik yondashuvning nazariy va amaliy ahamiyati yoritilgan. Aksiologik yondashuvning mazmun-mohiyati, uning talaba shaxsida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etishda ta’lim mazmuni, pedagogik muloqot, milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, ijtimoiy faollik va shaxsiy namunadan foydalanish imkoniyatlari asoslangan. Talabalarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishning ‘‘qadriyat – anglash – e’tiqod – munosabat – amaliy faollik’’ modeli taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: aksiologiya, aksiologik yondashuv, vatanparvarlik, talaba, qadriyat, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, ma’naviy tarbiya, fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy faollik.

Kirish

Bugungi globallashuv va axborot makoni jadal rivojlanayotgan sharoitda yoshlarni ma’naviy jihatdan yetuk, mustaqil fikrlaydigan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq shaxs sifatida tarbiyalash ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi [1;2]. Ayniqsa, oliy ta’lim muassasalarida talabalarning vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish nafaqat tarbiyaviy, balki ijtimoiy-pedagogik ahamiyatga ham ega [4; 5].

Vatanparvarlikni faqat Vatanni sevish haqidagi tushuncha bilan cheklab qo‘yish

yetarli emas. U shaxsning Vatan tarixi, milliy madaniyati, tili, urf-odatlari va ma’naviy merosiga hurmati, jamiyat oldidagi mas’uliyati, fuqarolik burchini anglashi hamda mamlakat taraqqiyotiga o‘z hissasini qo‘shishga intilishida namoyon bo‘ladi.

Shu nuqtayi nazardan, talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda aksiologik yondashuvdan foydalanish muhim metodologik imkoniyatlarni yaratadi. Chunki mazkur yondashuv ta’lim-tarbiya jarayonining markaziga inson uchun muhim bo‘lgan qadriyatlarni qo‘yadi [8; 10].

Asosiy qism

Aksiologiya — qadriyatlar, ularning tabiati, mazmuni, shaxs va jamiyat hayotidagi o‘rnini o‘rganuvchi falsafiy-ilmiy yo‘nalishdir. Pedagogik jarayonda aksiologik yondashuv ta’lim oluvchining bilim va ko‘nikmalari bilan bir qatorda uning qadriyatli munosabatlari, e’tiqodi, ma’naviy pozitsiyasi va ijtimoiy mas’uliyatini shakllantirishni nazarda tutadi.

Talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda quyidagi qadriyatlar tizimi muhim ahamiyat kasb etadi:

1. **Vatan va milliy davlat qadriyati;**
2. **milliy til va madaniyat qadriyati;**
3. **tarixiy xotira va ajdodlar merosiga hurmat;**
4. **tinchlik va barqarorlik qadriyati;**
5. **inson qadri va huquqlariga hurmat;**
6. **mehnatsevarlik va mas’uliyat;**
7. **ijtimoiy faollik va fuqarolik burchi;**
8. **milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi** [3; 8; 12].

Ushbu qadriyatlar talabaga tayyor g‘oya sifatida singdirilishi emas, balki uning shaxsiy tajribasi va faoliyati orqali anglanishi maqsadga muvofiq. Bunda ‘‘bilish’’ va ‘‘amal qilish’’ o‘rtasidagi bog‘liqlikni ta’minlash asosiy pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi [2; 8].

Tadqiqot nuqtayi nazaridan talabalarda vatanparvarlik sifatlarini shakllantirish jarayonini quyidagi mantiqiy tizim asosida tashkil etish mumkin:

Qadriyat → anglash → ichki qabul qilish → e'tiqod → munosabat → amaliy faoliyat.

Ushbu modelda birinchi bosqichda talaba muayyan milliy va umuminsoniy qadriyatlar haqida bilimga ega bo‘ladi. Ikkinchi bosqichda mazkur qadriyatlarning shaxs va jamiyat hayotidagi ahamiyatini anglaydi. Keyingi bosqichda ularni o‘zining shaxsiy qarashlari bilan bog‘laydi va ichki e'tiqod shakllanadi. Natijada Vatanga, jamiyatga va atrofidagi insonlarga nisbatan ijobiy munosabat yuzaga kelib, u amaliy faoliyatda namoyon bo‘ladi.

Vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi ko‘p jihatdan uning amaliy faoliyat bilan bog‘langanligiga bog‘liq. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida tarixiy-madaniy tadbirlar, muzey va ziyoratgohlarga tashriflar, ‘‘Mening Vatanim tarixi’’ kabi loyihalar, ijtimoiy aksiyalar, volontyorlik faoliyati, ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar, buyuk ajdodlar merosini o‘rganishga qaratilgan ilmiy-tadqiqot ishlari va ijtimoiy loyihalardan samarali foydalanish mumkin.

Bunda o‘qituvchining shaxsiy namunasi ham alohida ahamiyatga ega. Pedagogning Vatan, kasb, ta'lim, ilm-fan va jamiyatga munosabati talabalarning qadriyatli qarashlariga bevosita ta'sir ko‘rsatadi. Shuning uchun vatanparvarlik tarbiyasi faqat maxsus tadbirlar doirasida emas, balki har bir o‘quv mashg‘uloti, pedagogik muloqot va ta'limiy faoliyat mazmunida uzluksiz amalga oshirilishi zarur [2; 5; 9].

Aksiologik yondashuvning yana bir muhim jihati — talabaning shaxsiy pozitsiyasini hurmat qilishdir. Vatanparvarlikni shakllantirishda majburlash yoki bir tomonlama targ‘ibotdan ko‘ra, mustaqil fikrlash, dalillarni tahlil qilish, tarixiy voqealarga xolis baho berish va shaxsiy xulosa chiqarish imkoniyatini yaratish yuqori samara beradi [8; 10].

Shu asosda talabalarning vatanparvarlik darajasini quyidagi mezonlar orqali baholash mumkin:

kognitiv mezon —Vatan tarixi, milliy va umuminsoniy qadriyatlar haqidagi bilimlar;

aksiologik mezon —mazkur qadriyatlarning shaxsiy ahamiyatini anglash va qabul qilish darajasi;

emotsional-motivatsion mezon —Vatan va jamiyatga nisbatan ijobiy munosabat hamda mas'uliyat hissi;

faoliyat mezoni —ijtimoiy va jamoat ishlarida ishtirok etish, tashabbuskorlik va fuqarolik faolligi [8; 11].

Shunday qilib, aksiologik yondashuv talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashni faqat nazariy tushunchalarni yetkazish jarayoni emas, balki shaxsning qadriyatlar tizimi va hayotiy pozitsiyasini shakllantirish jarayoni sifatida tashkil etish imkonini beradi [8; 10].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda aksiologik yondashuvdan foydalanish ta'lim va tarbiya jarayonining mazmunan boyishiga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv asosida talaba Vatanparvarlikni tayyor g'oya sifatida emas, balki anglangan qadriyat, shaxsiy e'tiqod va amaliy faoliyat sifatida qabul qiladi [8; 11].

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, oliy ta'lim muassasalarida vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini oshirish uchun **''qadriyat – anglash – e'tiqod – munosabat – faoliyat''** tamoyiliga asoslangan uzluksiz pedagogik tizimni joriy etish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv talabalarning ma'naviy-axloqiy kamoloti, fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faolligini rivojlantirish bilan birga, ularni mamlakat taraqqiyotiga daxldorlik hissiga ega bo'lgan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi [1; 2; 17].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining ‘‘Ta’lim to‘g‘risida’’gi Qonuni: O‘RQ-637 son, 2020 yil 23 sentyabr. — Toshkent, 2020.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. ‘‘O‘zbekiston — 2030’’ strategiyasi to‘g‘risida: PF-158-son Farmon. — Toshkent, 2023.

3. Abdullayeva Sh.A. Pedagogika nazariyasi va tarixi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.

4. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006. — 160 b.

5. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 1996.

6. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2018.

7. To‘xtaxodjayeva M.X. Pedagogika. — Toshkent: O‘zbekiston Faylasuflari milliy jamiyati, 2010.

1. Мамаев В.А. Аксиологический подход в воспитании студенчества // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Образование. Педагогические науки. — 2012. — Т. 4, № 16. — С. 108–111.

2. Ильченко Л.П. Педагогические условия организации патриотического воспитания студентов в современном вузе // Мир науки, культуры, образования. — 2016. — № 6 (61).

3. Силкина О.С. Воспитание патриотизма в процессе художественного образования школьников: аксиологический подход // Современные проблемы науки и образования. — 2016.

4. Опыт патриотического воспитания студентов вуза: структурные

компоненты и содержательное наполнение // Педагогика и просвещение. — 2018. — № 4. — DOI: 10.7256/2454-0676.2018.4.27676.

5. Сушко Н.Г. Современные подходы к процессу патриотического воспитания молодежи. — 2024.

6. Гукаленко О.В. Методология воспитания патриотизма и социальной ответственности обучающихся на основе приобщения к традиционным российским ценностям // Высшее образование сегодня. — 2024. — № 4. — DOI: 10.18137ZRNU.HET.24.04.R002.

7. Слоневская Е.Р. Гражданско-патриотическое воспитание студентов в образовательном пространстве вуза. — 2024.

8. Биктуганов Ю.И., Середа В.А. Опыт патриотического воспитания молодежи в Свердловской области. — 2024.

1. O‘zbekiston Respublikasining ‘‘Ta’lim to‘g‘risida’’gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 23.09.2020. — Toshkent, 2020.